

nen en kennen, op de onmogelijkheid om naar eer en geweten thans reeds een afgerond systeem van Christelijke natuurwetenschap te geven, op de moeizame studie en den langen tijd, die voor den groei van zulk een systeem noodig is; op het waardelooze van onrijpe conclusies aan de schrijftafel gemaakt, op den dringenden eisch om zelf de natuur te doorzoeken, op het feit, dat de Schrift geen leerboek voor de natuurwetenschap is, op de relatieve waarde ook van het werk van anderen, boven alles echter op de waarachtigheid van Gods openbaring in de Schrift en in de natuur. Graaft dieper, weest eerlijker! dat was de levensles van Bavinck aan ons. Dit was alles niet volkomen nieuw, maar nieuw was het om het zóó te hooren zeggen, nieuw, voor velen van ons, was de atmosfeer van eenvoud en nederigheid, van ernst en liefde, waarin alle strijd, alle verdachtmaken en neerhalen van anderen afwezig was.

De idee, dat de harmonie tusschen geloof en wetenschap in de eenheid der menselijke persoonlijkheid kan worden teruggevonden, was in Bavinck verwerkelijk.

Hij leerde niet alleen een systeem te zoeken, maar het ook te beleven.

Hij heeft ons natuuronderzoekers vele vragen onbeantwoord gelaten, maar hij heeft ons toch den weg gewezen, dien wij, op God vertrouwend, gaan moeten. Beter het niet weten te beken, dan onwaar te zijn, beter een probleem te laten staan, tot latere geslachten misschien een oplossing zien, dan het klare beeld der natuurfeiten te vertroebelen of een gewrongen redeneering te aanvaarden.

Bavinck is uit ons midden weggenomen. Hij was onze grootste geleerde, vol „wijsheid, die van boven is, die is ten eerste zuiver, daarna vreedzaam, bescheiden, gezellig, vol van barmhertigheid en van goede vruchten, niet partijdig oordeelende en ongeveinsd" (Jac. 3:17).

Bavinck was geen volksleider, maar God geve, dat de herinnering aan zijn persoonlijkheid in ons volk moge blijven leven als het toonbeeld van den waren Christengeleerde.

Doorn, 29 Juli 1921.

F. J. J. B.

Prof. Dr. H. Bavinck en de Buitenlandsche Kerken.

Onder de vele uitnemende mannen, die onze kerken hebben gediend, maar van origine toch van over de grenzen kwamen, afstammende van het kloek geslacht der „Afgescheidenen" uit de Graafschappen Bentheim en Oost-Friesland, uit de Buitenlandsche kerken, die naar elke Generale Synode haar vertegenwoordigers zonden, was Bavinck de grootste; en gelijk hij door zijn forsche breede figuur „hooger dan al het volk was, van zijnen schouder en opwaarts", alzoo stak hij uit boven alle die andere zonen van den stam der oude Tubanten, die tot zoo rijken zegen zijn geweest in de Christelijke Gereformeerde Kerk, wier zoons en kleinzons, thans verdubbeld in getale, de Gereformeerde Kerken hier of in 't verre Westen dienen.

Door het lot, tot tweemaal toe geworpen, werd de zeer jeugdige en scrupule jongeling Jan Bavinck, de vader van den professor, aangewezen om naar de opleidingsklasse te Hoogeveen gezonden te worden, alwaar onder leiding van Ds Walter Kok, wien men andere behulpzels had toegevoegd, tal van jonge mannen werden gekweekt voor de Evangelie-bediening. Met dien vader had de zoon gemeen de scrupule en hoogst bescheiden natuur, het beminnelijk karakter, het teedere hart kloppende in die breede borst; het helder denken in dat machtig hoog gewelfd hoofd.

Breed van hoofd en borst, was hij ook breed en wijd van blik. De schoonheid en kracht waarmede de Schrift het volstrekte universalisme van het Christendom uitsproekt, greep hem aan. De geestelijke gemeenschap, die naar de brieven van den Apostel Paulus bestond tusschen de verschillende gemeenten, werd door hem in haar innigheid gevoeld. De heerlijkheid van de katholieciteit der Kerk werd door hem geschouwd. Met het geweldig enthousiasme, dat hem vooral op jongeren leeftijd eigen was en ons studenten adremlous deed luisteren, waarbij eerst oog en oor wijd opengingen, en daarna de mond zich opende en wij een en al oog en oor waren, sprak hij van de aangrijpende schoonheid van de katholieciteit der kerk, gelijk de Schriften ze ons teekenen en de eerste gemeenten ze ons toonen. Dan hoorden wij van zijn machtig welsprekende lippen, hoe, wie zich in den engen kring van een kerkje of conventikel opsluit, die schoonheid niet kent en haar kracht en vertroosting nooit in zijn leven heeft ervaren; dat zulk een te kort doet aan de liefde des Vaders, aan de genade des Zoons en aan de gemeenschap des Geestes, zich zelve berooft van geestelijke schatten, die door geen meditatie of devotie kunnen worden vergoed, en zijne ziel verarmt; maar dat wie uitziet naar buiten over die ontelbare schare heen, welke uit alle volk en in alle land en in elken tijd door het bloed des Zoons is gekocht, wie gevoelt wat krachtige versterking des geloofs, wat wondere vertroosting in 't lijden het is, zich één te weten met heel die strijdende kerk, welke van het begin tot

het einde der wereld uit het gansche menselijke geslacht wordt vergaderd, dat die niet eng van hart kan zijn, in zijne ingewanden niet nauw kan blijven.

Dan, als hij zóó sprak, dan zette dat warm kloppend harte in die breede borst zich wijd uit om er in te bergen allen van welken naam, tong, kleur of natie zij waren, die onzen Heere Jezus Christus belijden als hunnen eenigen Zaligmaker.

Hij toonde door diezelfde liefde zijns harten tegen haereticen en schismatici, die de eenheid der leer en de eenheid der kerk verbraken en afdroeven op den stroom van het meest willekeurig subjectivisme.

Hij had met een Augustinus lief de katholieciteit der Kerk met al de liefde zijner ziel.

Dan hoorden de afgescheidene studenten uit den breeden mond van dezen afgescheiden Hoogleraar: „reeds Calvijn maakte de onderscheiding tusschen fundamentele en niet-fundamentele geloofsartikelen om niet elke separatie, ook straks weer van de door hem gereformeerde kerken te wettigen. Eenige rekbaarheid in de zuiverheid van de bediening des Woords móet op Protestantsch standpunt wel aangenomen worden, wijl anders schier alle gemeenschapsleven onmogelijk worden zou en het seculisme op de schriklijkste wijze zou worden gevoeld".

Met hart en ziel was Bavinck een zoon der Scheiding. Zonder twijfel, zoo sprak hij eenmaal, hebben de vrije kerken de belofte der toekomst; op deze ééne voorwaarde slechts, dat zij de katholieciteit bewaren van het christelijk geloof en van de christelijke kerk. Maar met den gloed der heilige overtuiging keerde hij zich tegen alle labadistische en methodistische praktijken en doopersche neigingen. „In plaats van wijd en ruim den blik over de kerken te laten weiden, tusschen het valsche en ware te onderscheiden, en om het kaf het koren niet voorbij te zien, worden met één woord zonder meer alle kerken valsch verklaard, alle geloovigen tot afscheiding opgeroepen, en de scheiding zelve dikwerf verheven tot een artikel des geloofs." Aldus slingerde hij het eene verwijt na het ander naar het hoofd van het sectewezen. Daardoor zag hij dat het kerkelijk bewustzijn geheel zou uitslijten en wegsterven. Dat achtte hij een donkere schaduwzijde van het Protestantisme. Wij mogen, zoo riep hij dan uit, als hij met steeds stijgenden climax zijn heldere en meestal korte zinnen regelmatig opbouwde tot een machtig stuk, wij mogen geen secte zijn, wij mogen het niet willen wezen, en wij kunnen het niet zijn, dan met verloocheining van het absoluut karakter der waarheid.

Het was een gelukkige kousje, toen de eerste Generale Synode van de Gereformeerde kerken in '92 te Amsterdam vergaderd, aan de Prof. Bavinck en Wielenga, die een reis naar Amerika zouden maken, introductiebrieven verleende aan de Gereformeerde kerken in Amerika, tevens met het verzoek om aan de Presbyteriale Alliantie, die in dat jaar te Toronto in Canada zoude vergaderen, den dank der kerken over te brengen voor hare Deputatie, en om zich voorts te vergewissen omtrent den grondslag en de zuiverheid van het Presbyteriaal en Confessioneel karakter der aangesloten kerken.

Prof. H. Bavinck sprak met gemakkelijke de moderne talen, en daaronder ook het Engelsch. De zeer ouden onder onze predikanten en Hoogleraren hebben mij meer dan eens met eenigen trots verteld, dat Prof. S. van Velzen in het Latijn oordeelde tot de Schotsche afgevaardigden. Wij herinneren ons hoe streelend het voor ons was, toen wij in de Aula te Kampen in eens van Bavinck met de grootste gemakkelijke een toespraak in het Engelsch hoorden, gericht tot den toenmaligen secretaris van de Presbyteriale Alliantie Rev. G. D. Matthews, D. D. Een student voelt zichzelf geëerd door den roem en de geleerdheid van zijn Professor en zulk eenen heeft hij door den regel lief!

In de eerste zitting van de Synode, het volgende jaar te Dordrecht gehouden, brongt Bavinck dan een verslag uit mede namens zijn mededeputaat Prof. Wielenga van hun bezoek aan het „Concilie" te Toronto. Hij deelt daarin mede, dat zij op dat Concilie aangename dagen hebben doorgebracht, niet alleen omdat de ontvangst hartelijk en gastvrij was, doch ook wijl de werkzaamheden van die vergadering belangrijk waren. Uit alle deelen der wereld waren afgevaardigden, ten getale van 290, van Gereformeerde kerken aanwezig. In het geheel werden 56 referaten uitgebracht. Tot zijn spijt was er weinig tijd voor vrije discussie. De heldere en scherpsinnige geleerde geeft in zijn sober verslag duidelijk en met weinige woorden te verstaan, dat hij het karakter dezer vergadering in haar weinig scherpe belijndheid heel goed heeft doorzien. Maar hij, die nooit gewoon was het contra evenredig breed uit te meten tegenover het pro, of dit laatste op minder edele wijze weg te moffelen of te verzwijgen, doet met eenige voorliefde uitkomen, dat ook de strengst Gereformeerde kerken niet alleen vollen toegang tot de Alliantie hebben, maar ook volle vrijheid genieten om door hare afgevaardigden op deze Concilies voor hare confessie op te komen. Toetreding verplicht in geen enkel opzicht tot verlaten of verzwakking

van zijn standpunt. De Alliantie is veeleer geneigd, al ware het alleen voorzichtigheidshalve en uit zucht tot zelfbehoud, om elke sanctie van eene afwijking van de Gereformeerde confessie te voorkomen. Ter wille van enkele Gereformeerde kerken, die in de openbare Godsdienst oefeningen van geen gezangen gebruik maken, werden op het Concilie alleen Psalmen gezongen. Bavinck voorzie wel, dat de Alliantie op haren verderen weg moeilijkheden zal ontmoeten, maar hij acht dat zij zulk een schoone gedachte belichaamt, dat het jammer zou zijn indien zij spoedig roemloos zou ondergaan. Hij gaat dan aldus voort: „zij kweekt een besef van saamhoorigheid, van broederschap tusschen de Gereformeerde kerken onderling en toont haar eenheid en hand tegenover de wereld. Hare vergaderingen brengen uit alle deelen der wereld broederen samen en geven hun gelegenheid, om elkander te ontmoeten, te leeren kennen, te dienen met de gaven, die aan elke kerk onderscheidenlijk zijn toebetrouwd. Hare werkzaamheden zijn er op ingericht, om de verschillende kerken meer en meer de dure roeping te doen verstaan, waartoe zij in deze eeuw geroepen zijn en daarbij elkander raad en steun, sympathie en toegenegenheid te bieden in dezen strijd. Haar arbeid was dan ook tot nog toe niet ijdel in den Heere. Zij won veler liefde, bleek in een behoefte te voorzien en besloot daarom met aller instemming tot een volgende samenkomst in Glasgow in 1896".

Uit dit rapport spreekt Bavinck, juist zooals hij dacht en was. Deze is dezelfde, die een paar jaar te voren bij de overdracht van het rectoraat aan de Theol. School een heerlijke rijke rede hield over de katholieciteit van Christendom en Kerk.

Van Bavinck kan men ook niet zeggen, gelijk van Kuyper werd geschreven: he schrank from association with our Alliance.

Bavinck was ook geen Kuyper!

Twee groote mannen! Elk met eigen karakter, met eigen gaven. Er is een menigermatig genade Gods!

In het verslag ter Synode uitgebracht, vinden wij niet vermeld, dat ook hij op dit Concilie heeft gesproken. Ook hierin komt weer het beminnelijk karakter uit van dezen grooten geleerde. Zeker, Bavinck heeft op het Concilie te Toronto gesproken. Vier jaren nadat dit Concilie gehouden was, maakte ik kennis met een jong geleerde te Genève, predikant van de kerk aldaar, tevens historicus, die toen reeds eenigen naam had als Calvin-kenners, Eugène Choisy, later gepromoveerd tot Doctor in de Theologie aan de Universiteit te Genève op de „Thèse: l'Etat Chrétien Calviniste à Genève au temps de Théodore de Bèze". Toen ik hem vertelde, dat ik gestudeerd had aan de Theologische School te Kampen, riep hij met enthousiasme uit: dan bent u dus een leerling van Bavinck! Of ik mij voelde! 't Gevolg was, dat ik met dezen geleerde in nadere relatie kwam, want ik moest en zou bij hem komen om met hem over mijn leermeester te spreken; zoo wilde hij het. Dien leermeester had hij te Toronto gehoord en niemand van alle de geleerden, dus van die bijna driehonderd mannen daar vergaderd, had zulk een machtig en heerlijk woord gesproken als mijn professor; „onze menschen" zouden zeggen: als „onze" Bavinck. Dat moet een heerlijk woord, een geweldig, een gloedvol, een overtuigend woord voor een gereformeerde, een Calvin-minnaar zijn geweest!

Het kort verslag zwijgt van dit alles!

Zoo was Bavinck!

Op deze zelfde Synode vertolkt Prof. Bavinck nog het woord door Dr. Matthews als afgevaardigde van de Presbyteriaanse kerk van Engeland gesproken; deze sprak o.a. het vertrouwen uit, dat onze Synode afgevaardigden zou zenden naar het Concilie van Glasgow.

Velen onzer zullen zich ook nog wel herinneren, hoe schitterend de rede was door Bavinck op de Synode van Amsterdam in 1908 ex tempore in het schonste en meest welluidend Engelsch gesproken ten antwoord op de redevoeringen der Engelsch sprekende afgevaardigden. In die dagen bereidde hij zich voor om voor de tweede maal naar Amerika te reizen. Ook hem was de eere te beurt gevallen eener uitnodiging tot het houden van de Stone-lesingen voor het jaar 1908, te Princeton, New-Jersey, U. S. A. Bij dezelfde gelegenheid hield hij nog verschillende lezingen en voordrachten, o.a. te Grand-Rapids, Holland, Chicago, Louisville en New-Brunswick, middelpunten van wetenschap, steden waar beroemde Universiteiten of zeer bekende Colleges zijn gevestigd te midden van de afstammelingen onzer broederen van Gereformeerde belijdenis, die vroeger of later waren verhuisd naar het land der vrijheid.

„Onze" Bavinck is nu niet meer! Zoolang het dag was, heeft hij met vele rijke gaven gewerkt en gebeden, opdat de dag welhaast mocht aanbreken, waarop eerst de ééne heilige algemeene christelijke kerk, nu nog voorwerp van ons geloof, als het lichaam van Christus haar vollen wasdom zal hebben bereikt.

Hij zelf is reeds verzameld tot de groote schare, die niemand tellen kan, uit alle natie en geslachten, en volken en talen.

Met eenige verandering neem ik het woord over, dat door Bavinck gesproken werd in herinnering